

УДК 378.091.2:78.071.2

ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНА ПІДГОТОВКА ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВ У ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тетяна БАГРІЙ (Мелітополь)

Постановка проблеми. Стратегію сучасної педагогічної освіти в Україні визначають розвиток і саморозвиток особистості вчителя, який володів би високим професіоналізмом. Одним із завдань, окреслених у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, є створення умов для формування освіченої, творчої особистості, реалізації та самореалізації її природних задатків і можливостей в освітньому процесі.

Гуманізація як пріоритетний напрямок вищої педагогічної освіти є головною умовою в самореалізації майбутнього вчителя мистецтв. Для цього необхідно, щоб через усі роки навчання проходила ідея формування суб'єкта, який би мав бажання займатися даною професійною діяльністю і був здатний не тільки обслуговувати наявні педагогічні і соціальні технології, але й виходити за межі нормативної діяльності, здійснювати інноваційну діяльність в освіті.

У такому випадку важлива як повна самовіддача і творча активність, так і самореалізація усіх закладених природою здібностей і накопичених у ВНЗ знань, умінь та навичок. Розвиток творчих здібностей особистості сприяє її адаптації в нових умовах, створює можливості для самореалізації у професійній діяльності. Орієнтація освіти на новий результат потребує змін її загальних принципів, удосконалення стандартів професійної підготовки спеціаліста, реалізації інноваційних технологій. На сьогоднішній день особистісно орієнтована парадигма освіти визначила нові змістовно ціннісні орієнтири освітнього процесу. Увага громадськості спрямована на важливість і актуальність максимального розкриття потенціалу кожної людини, підготовки її до саморозвитку, самовизначення та самореалізації.

Аналіз досліджень і публікацій. У працях вітчизняних та зарубіжних авторів розглядаються окремі теоретичні і практичні аспекти інноваційних процесів в системі освіти на основі реалізації різних педагогічних нововведень у навчанні. У дослідженнях американських та англійських педагогів (Х. Барнет, Дж. Бассет, Р. Морріс, Б. Санто, Б. Твіст, М. Кларіна та ін.) узагальнюються та аналізуються інноваційні моделі навчального процесу в сучасній зарубіжній педагогіці, досліджуються питання управління інноваційними процесами, організації змін в

освіті, умов, необхідних для «життєдіяльності» інновацій.

Проблемам інноваційної стратегії сучасної освіти у вітчизняній педагогіці присвятила свої праці низка вчених: Г. Балл, Д. Бех, С. Гончаренко, І. Дичківська, І. Зязюн, М. Євтух, Т. Коляда, В. Кузнецова, Л. Масол, Л. Овчаренко, Л. Онищук, В. Паламарчук, І. Підласий, А. Пехота, М. Романенко, В. Федорчук, Л. Хихловський, Е. Шиянов.

Питання фахової підготовки вчителя музики у різних напрямках музично-педагогічної діяльності висвітлювали у своїх наукових роботах Е. Абдуллін, К. Васильківська, Л. Гусейнова, Н. Згур-ська, Е. Карпова, В. Крицький, В. Орлов, Г. Падалка, Н. Провозіна, А. Растрігіна, О. Ростовський. Проблемам професійної самореалізації майбутнього вчителя музики присвячені праці М. Рібакова, Л. Рибалки, Н. Сегеди та ін. Є. Бондаревська, М. Вікуліна, К. Вазіна, С. Кульневич, І. Якиманська розглядають творчу самореалізацію як важливу інтегративну якість особистості музиканта-педагога.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень свідчить про накопичений великий досвід у теорії і практиці вищої освіти, який може стати основою модернізації та вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя мистецтв.

Метою статті є обґрунтування змісту інноваційно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя мистецтв до самореалізації у диригентсько-хоровій діяльності. Відповідно до вказаної мети ми окреслили коло завдань:

- 1) розкрити суть поняття «самореалізація»;
- 2) визначити чинники, які зумовлюють необхідність інноваційно-орієнтованого навчання;
- 3) проаналізувати його мотиви;
- 4) висвітлити впровадження організаційних і методичних інноваційних технологій, заходів в МДПУ імені Б. Хмельницького

Виклад основного матеріалу. Творча діяльність характеризується самостимульованим потенціалом і виникає під впливом внутрішніх мотивів – потреби в самореалізації, у досягненні успіху, в інтересі до професії.

Самореалізація – це свідоме цілеспрямоване розкриття музикантом-педагогом свого творчого потенціалу в професійній діяльності.

Вона характеризується усвідомленням особистісної значущості професійних досягнень у виконавській діяльності і задоволенням результатами своєї праці.

О. Волошенко, В. Хрипун вважають, що однією з найважливіших умов професійної реалізації педагога є готовність до творчості, розкриття власного творчого потенціалу [1, с. 4]

Створення умов для самореалізації музиканта-педагога актуалізує питання використання інновацій і особистісно-орієнтованих підходів у навчальному процесі. К. Завалко інноваційну діяльність музиканта-педагога визначає як «складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів дій та засобів, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів і спрямовані на створення та внесення педагогом змін до власної системи роботи в контексті модернізації мистецької освіти» [4, с. 15].

Інноваційні педагогічні технології як принцип педагогіки забезпечують умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку.

Інноваційна діяльність полягає у якісній зміні особистості студента порівняно з попередньою системою. Розвиток умінь мотивувати дії, самостійне орієнтування в одержаній інформації, формування творчого нешаблонного мислення, використовуючи нові досягнення науки і практики, – основна мета інноваційної діяльності педагога.

Необхідність інноваційно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя мистецтв зумовлена такими чинниками:

- соціально-економічні перетворення, які відбуваються в країні, призвели до необхідності корінного оновлення системи освіти, методології та технології організації навчально-виховного процесу в навчальних закладах;

- зміна об'єму і складу навчальних дисциплін диктує пошук нових організаційних форм та технологій навчання;

- інновації не зводяться до рекомендованих нововведень, а набувають вибіркового дослідницького характеру;

- створення конкурентної ситуації у зв'язку з ринковими відносинами в суспільстві та реформами Вищої школи [3].

Незаперечним визнано той факт, що інноваційно-орієнтована підготовка майбутніх спеціалістів у сучасній вищій школі виступає запорукою їхньої конкурентоспроможності на ринку праці [6].

Система навчання в університеті, зокрема на мистецько-педагогічному факультеті, має

свою специфіку. Крім підготовки студентів до педагогічної діяльності як учителя мистецтв, їх необхідно готувати до самореалізації як музикантів-професіоналів. У цьому процесі в майбутніх учителів важливо формувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, розвитку здібностей до музичної і педагогічної творчості. Результатом самореалізації педагога-музиканта має бути потреба до безперервного саморозвитку та самовдосконалення, мотивація до розвитку творчого потенціалу.

В. Сластьонін і Л. Подимова відзначають, що мотиваційна інноваційна діяльність має таку своєрідність, яка полягає в тому, що в її структурі першочергову роль відіграє бажання знайти причини незадоволення результатами власної праці. І саме незадовільний результат дає поштовх до інновацій, активізує пошук, побуджує інтерес до нового [5]. І. Дичківська зазначає, що інноваційні старання педагога можуть бути обумовлені різними мотивами (підвищення ефективності навчально-виховного процесу; намагання повернути до себе увагу, здобути визнання та ін.), справжню суть яких з'ясувати буває нелегко, оскільки з часом вони можуть змінюватися. Позитивну мотивацію педагога до інноваційної діяльності засвідчує задоволення таких його особистісних і професійних потреб, як створення і застосування нового, підвищення педагогічної майстерності, подолання професійних труднощів [2, с. 178–179].

Підготовка студентів мистецьких спеціальностей до самореалізації насамперед передбачає засвоєння умінь і навичок від простого до складного, творче осмислення і розв'язання поставлених завдань. У диригентсько-хоровій діяльності майбутнього вчителя мистецтв повинні застосовуватися як теоретичні, так і практичні методи, зокрема – аналіз, порівняння, моделювання, збирання та накопичення даних. Для досягнення самореалізації у виконавській діяльності важливим є не стільки повторення, закріплення і засвоєння, скільки переживання, оцінювання, створення і вираження.

Самореалізація у диригентсько-хоровій діяльності не можлива без розвитку музикальності, а згодом і вокально-хорової техніки. Навчити технічно правильно проспівати хорову партію не означає проспівати її правильно, адже немає сенсу навчати вокально-хоровій техніці людину, в якій не розвинуто чуття музикальності. Музичний текст, викладений на папері, – це всього лише графічне, нотне відображення задуму композитора. Твір оживає лише тоді, коли його виконують, коли виконавець втілює його в своїй уяві у формі яскравих образів, а

потім відображає засобами диригентської техніки. Це процес творчий і індивідуальний. Навіть проста хорова мініатюра під впливом творчої фантазії талановитого виконавця-диригента може справити неабияке враження. Для самореалізації майбутнього вчителя мистецтв у диригентсько-хоровій діяльності необхідно розвивати такі якості як музикальність, артистизм, творчу уяву.

Творча діяльність музиканта-педагога не визнає шаблонів і стереотипів. Це завжди динамічний процес, спрямований на вирішення нестандартних завдань, і в кінцевому результаті досягнення успіху є показником, критерієм майстерності.

Перехід до інноваційної вищої освіти активно впроваджується в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького. Обов'язковим стає не тільки використання у навчальному процесі нових наукових знань, але й включення творчого пошуку в освітню діяльність, відпрацювання нових організаційних і методичних інноваційних технологій, різноманітних заходів, що сприяють виявленню, розвитку та самореалізації студентів.

Серед таких інновацій – участь студентів у Хоровій асамблеї, проведення якої було започатковано кафедрою теорії і методики музичної освіти та хореографії Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти МДПУ імені Б. Хмельницького у 2012 році. Мета заходу – популяризація хорового мистецтва як культурної форми самовираження людини в колективній творчій діяльності; виявлення та підтримка музично обдарованої молоді; актуалізація національно-патріотичного виховання засобами хорового мистецтва; обмін досвідом з проблем вокально-хорового виконавства та мистецької освіти; сприяння розвитку музичної культури регіону. У Хоровій асамблеї беруть участь творчі колективи загальноосвітніх шкіл та шкіл естетичного спрямування, вищих навчальних закладів I–IV рівня акредитації, світських та духовних установ. У рамках асамблеї проводяться майстер-класи провідних диригентів-педагогів, методичні семінари, на яких вчителі музики, керівники хорових колективів мають змогу поділитися досвідом, новими методиками і технологіями. Проведення Всеукраїнських студентських олімпіад з «Музичного мистецтва» (2005, 2006, 2012 рр.) сприяли підвищенню якості підготовки кваліфікованих фахівців у галузі мистецтва, зокрема, у диригентсько-хоровій діяльності, адже на одному з турів передбачалося виявлення набутих навичок

саме у хоровій справі. Конкурсанти мали можливість не тільки реалізувати набуті знання та навички, а й виявити музичну обдарованість та рівень музичної і загальної культури. Адже високий рівень виконавської диригентської діяльності музичної досягається завдяки ерудиції в галузі історії культури, музичного мистецтва. На основі цих знань музикант створює свою диригентсько-виконавську інтерпретацію.

У 2014 році кафедрою започатковано проведення науково-практичного тижня майстер-класів з формування музично-педагогічного професіоналізму майбутнього вчителя музики на дисциплінах з хорового диригування, постановки голосу, вокального класу і хорового класу. Заняття були розроблені і проведені в руслі кафедральної тематики «Теоретичні і методичні засади формування музично-педагогічного професіоналізму у процесі вокального і диригентського навчання майбутнього педагога-музиканта». Усі заняття та їх тематика спрямовувалися на висвітлення різних аспектів методики формування музично-педагогічного професіоналізму музики у процесі вокально-хорової і диригентської підготовки майбутнього вчителя. Проф. Н. А. Сегеда з жіночим хором, до складу якого входять студенти 1–5 курсів, продемонстрували методику формування музично-педагогічного професіоналізму на заняттях з хорового класу із застосуванням сучасних інформаційних технологій

Концертно-виконавська діяльність, участь в конкурсах активізують професійні і особистісні якості студента і сприяють їх самореалізації як виконавців.

Висновки. Інноваційна діяльність, яка виявляється у внесенні в освітню практику нових ідей, технологій, у відмові від навчальних штампів, пропонує нові можливості для творчості майбутнього вчителя мистецтв, сприяє його самореалізації. Самореалізація в диригентсько-хоровій діяльності майбутнього вчителя мистецтв – це складний процес, який досягається завдяки поєднанню різних видів діяльності. Хоча вказані головні напрями диригентсько-хорової діяльності не висвітлюють усю багатогранність і різноаспектність роботи та професійних потреб учителя музичного мистецтва на сучасному етапі, проте виступають як орієнтири, що уточнюють або залучають до обговорення у науково-методичній роботі вчителів-практиків та науковців.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Волошенко О. В. Творчість як складова професійної самореалізації педагога /

О. В. Волошенко, В. І. Хрипун. – Черкаси : ЧОПОПП. – 2009. – 34 с.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

3. Рапацевич Е. В. Инновации и проблемы развития современного образования / Е. В. Рапацевич // Успехи современного естествознания. – 2013. – № 10. – С. 88-89.

4. Завалко К. В. Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності: автореферат дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / К. В. Завалко; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2013. – 40 с.

5. Сластенин В. А. Педагогика: Инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М., 1997. – 224 с.

6. Таланова Ж. Стан і проблеми участі України у Болонському процесі [текст] / Ж. Таланова // Вища освіта України. – 2010. – №2. – С. 22–27.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Багрії Тетяна Єфремівна – старший викладач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького.

Коло наукових інтересів: диригентсько-хорова діяльність.

УДК 786.987

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У КЛАСІ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

Марина БАШЕВСЬКА, Марина КОЛЕСНИКОВА (Харків)

Постановка проблеми. Вироблення в студентів творчого ставлення до різних видів трудової діяльності – один із принципів сучасного навчання і виховання. Важливою передумовою такої діяльності є вміння самостійно мислити [7, с. 78]. Якщо педагогічне керівництво цими процесами в студентів здійснюється несвоєчасно і нецілеспрямовано, це призводить до некритичного, догматичного способу мислення і діяльності [5, с. 81]. Навчити молоду людину працювати самостійно, озброїти її необхідними технічними та творчими навичками – основна передумова виховання сучасного високо-професійного спеціаліста. У зв'язку з цим, основна мета викладача полягає не стільки в передачі студентам наукової інформації, скільки в організації їх пізнавальної діяльності і самостійної роботи [4, с. 107]. Для правильної наукової організації навчального процесу у ВНЗ необхідні знання психологічних особливостей процесу засвоєння навчального матеріалу, самостійного і творчого мислення [6, с. 145].

Предмет «Диригування» є одним із важливих у системі професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Випускник вищого навчального закладу повинен бути різнобічно розвиненим музикантом, який володіє знаннями та навичками, необхідними для подальшої практичної діяльності у якості викладача музичного мистецтва, керівника хорового колективу, що потребує виховання у студентів практичних навичок диригування, вимагає не

тільки роботи під керівництвом викладача, але й самостійної роботи студента.

Аналіз досліджень і публікацій. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів є одним з пріоритетів педагогіки вищої школи та об'єктом пильної уваги дослідників та викладачів. Пошуку цих механізмів присвячено численні й різнопланові дослідження українських і зарубіжних учених, які розглядають сучасні тенденції розвитку педагогічної теорії та практики (А. Алексюк, С. Архангельський, А. Вербицький, С. Гончаренко, О. Долженко, І. Зязюн, В. Шатуновський та ін.), самостійної роботи студентів та її впливу на розвиток особистості (В. Буряк, Б. Єсіпов, Ю. Калугін, В. Козаков та ін.). У музично-педагогічній галузі різноманітні аспекти цієї проблеми висвітлено в працях Н. Білої, Л. Костенко, Л. Масол, Г. Ніколаї, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької та ін.

Розвиток самостійного підходу до опанування навчальними дисциплінами професійно орієнтованого циклу є профілюючим чинником у становленні особистості сучасного вчителя музичного мистецтва, формуванні його фахових якостей. Вирішення цієї проблеми є необхідним й у ході вивчення інструментально-виконавських та вокально-виконавських дисциплін, і в системі диригентсько-хорової підготовки, і саме остання галузь є гарантом набуття неймовірно широкого спектра фахових умінь майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

Мета статті – визначення методики організації самостійної роботи студентів у ході